

Za njegove zasluge na književnem polju ga je imenovala jugoslovanska akademija takoj v začetku svojega ustrojenja za svojega pravega člana. Napisal je za »Rad« več znanstvenih razprav. Leta 1881. je izšla njegova »Lučba za svakoga ili popularna kemija«, katero je izdala Matica hrvatska. Važna je tudi knjiga »Hrvatski ustav ili konstitucija godine 1882.«, kjer je narisal ves državni ustroj Hrvaške, odkar je leta 1868. stopila v zvezo z ogrsko kraljevino.

Razen tega je prevel za hrvaške domobrnce do 20 vojaških knjig in napisal brezbroj manjših zgodovinskih, zabavnih in poučnih člankov v različnih časopisih.

Iz navedenih podatkov je jasno, kako raznovrstno je bilo Šulkovo delovanje. Ni je skoraj stroke, v kateri ne bi bil deloval. Pri tem se je odlikoval Šulek, dasi rojen Slovak, po izvrstnem slogu, ki je spajal s pravilno sintakso jasnost in narodni kolorit.

Ako še omenimo, da je bil vzoren rodoljub, svetel značaj, nesebičen, neizmerno delaven in učen, tedaj bomo razumeli, da je žalost hrvaškega naroda o izgubi takega moža velika, da pa tudi slava njegova ostane iskrena in dolgoveka.

Dne 2. decembra so ga pokopali v arkadi ilirskih preporoditeljev. Na njegovem grobu so izrekli slovo zastopniki učenih društev in meščanstva. Ironija je bila, da je protestantovski svečenik prvi govoril nemško nagrobnico.

R. P.

Dela po narodopisni razstavi češkoslovanski. Kdor je videl narodopisno razstavo, s katero se je proslavil češki narod l. 1895., ali jo pa pozna samo po popisih, ta pač ve presoditi, koliko priprav, neumornega dela, temeljitega znanja in umetniškega okusa je bilo za njo treba. To seveda ni moglo ostati brez nasledkov tudi v književnosti. Že po razstavi so nas vodili glavni in razni posebni katalogi, v katerih je imelo marsikaj stalno vrednost; oba ilustrovana tednika »Světobor« in »Zlata Praha« sta prinašala mnogo izvrstnih razstavnih podob v vsaki številki, časopisi in listi pa so marljivo budili zanimanje za razstavo s primernimi članki. Semtertja so se čitali že med razstavo temeljite razprave o nekaterih od delkih. Pravo ocenjevanje se pa še zdaj nadaljuje. Naš namen pa je samo, da opozorimo Slovence na nekatera posebno zanimiva dela, katera je obrodila praška razstava.

V prvi vrsti moramo omeniti spis: *Národopisná výstava českoslovanská v Praze 1895.* (Tiska in zalaga J. Otto v Pragi). To delo izdajata izvrševalni odbor narodopisne razstave in narodopisno društvo s pomočjo pisateljev in umetnikov čeških. Tudi uredništvo vodi lanjske razstave oče, g. ravnatelj F. A. Šubert, poleg njega pa L. Niederle, ravnatelj novega narodopisnega muzeja, arhitekt Fr. Schläffer, lanjske razstave tajnik Em. Kovář in slikar K. L. Klusáček, ki ima na skrbi podobe. Lahko si mislimo, da je mnogo zavednih Čehov, ki so imeli upravičeno veselje s svojo »narodopisno bajko« — tako prav prikladno imenuje g. Šubert lanjsko razstavo — tudi želelo, naj se spomin o tem krasnem in veličastnem delu v besedah in podobah ohrani sedanjemu in bodočim zarodom. Te naloge so se takrat takoj lotili izdajatelji in uredniki ter jo hočejo dosti hitreje izvršiti, nego se je to zgodilo z velikim delom »Sto let práce«, ki hrani spomin na jubi-

lejno razstavo l. 1891. Po prvih štirih zvezkih, ki jih imamo pred seboj, pa že tudi lahko sodimo, da bo to delo popolnoma dostojno zaslužene slave narodopisne razstave in vsega naroda, ki jo je priredil. Kratko in jedrnato nam popisujejo uredniki in drugi poklicani strokovnjaki zgodovino, priprave in razstavo samo po glavnih oddelkih. Popisovanje pa dopolnjujejo neizmerno lepo in jasno izvedene podobe, ki so večkrat na celim velikem listu, tako da se nam prav plastično predstavljajo velike skupine ljudstva ali pa večji razstavniki oddelki. Ornamenti se večkrat podajajo v barvah. Posebno pozornost pa vzbujajo barvotiski (dosedaj v vsakem zvezku po eden), na katerih vidimo valaškega godca, kmetico iz plzenjske okolice, moravsko-slovaške kopaničare, dudaka (godca na dudah) in chodsko kmetico od Šumave kakor žive pred seboj. Pri tem treba pomisliti, kako raznobarna in fino delana je obleka češkega ljudstva, potem bomo tem bolj pravično sodili omenjene slike. Tiskar J. Otto dokazuje, da se tudi s svojimi hromotipijami lahko zares meri s prvimi zavodi na Dunaju in na tujem.

Želim od vsega srca, naj bi vsaj nekoliko izvodov tega dela o narodopisni razstavi prišlo tudi k nam na Slovensko, da bi nam pričali, kaj more in zna češki narod, in tudi nas vzpodbujali k podobnemu delu, četudi v manjših razmerah. Vsega izide 20, največ 22 zvezkov, katerih ima vsaki po 20—24 strani; 5 zvezkov stane 4 gld., 10 zvezkov 8 gld., in pri tem je poština vračunjena.

Za dokaz, kako se je med Čehi razstava temeljito in vestno pripravljala, naj služi ta-le primer: *Národopisný Sborník okresu Koňického*. (V Koňicích 1895). Sodni okraj, ki meri 254,8 km² in šteje 30.499 duš, nam podaje v tem okusno in večkrat jako drobno tiskanem zborniku na 423 + 3 straneh (k temu pa je še treba došteti mapo in druge večje priloge) vse gradivo, ki nam slika ta okraj, kakšen je, in tudi, kakšen je bil. Tu imate sistematično obdelano vse, karkoli je v narodopisnem oziru važno: zemljepis, rudništvo, rastlinstvo, živalstvo, meteorologijo, merjenje in popis šolskih otrok, merjenje in popis odraslih ljudi, okrajno narečje, nazore ljudstva o nekaterih živalih in rastlinah, povesti, pregovore in reke, prazne vere, šege in navade v rodbinskem življenju, verske šege in navade, ljudsko hrano, nošo, zgodovino, slavne može, prebivališča, šolstvo, umetniško-obrtne spomenike, gospodarstvo doma in na polju, društva in njih zgodovino, narodno ornamentiko, pesmi, ples, godbo, spomine starih učiteljev in muzikantov. In koliko izvrstno izvedenih podob ljudi, hiš, cerkev, spomenikov i. t. d., koliko ornamentov, po narodnih motivih komponovanih obrobkov in vinjet! Sodelavci, katerih je blizu 30, so večinoma popolnoma neznani ljudje, ali vidi se, da je vsaki za svoj posel strokovnjak. To je češki narod! Kdor ga hoče prav razumeti in posnemati, naj ne pozabi tega primera! Do moči, veljave in razmernega bogastva se pride le z delom in znanjem.

Podobno se je delalo tudi v drugih okrajih, n. pr. v plzenjskem, slanskem, hlinskem) in v nekaterih krajih na Moravskem (večinoma po plemenih, izmed katerih so se pač najboljše predstavljali Valahi).

M. Murko.

(Konec prihodnjič.)

Dne 6. januarja t. l. pa se je predstavljala pri nas toli priljubljena narodna igra »Revček Andrejček«. Naslovno ulogo je igral gospod Ineman, in občinstvo ni bilo z igro nič manj zadovoljno, kakor v tistih časih, ko je to ulogo še igral gospod Borštnik. Z.

Matice hrvaške knjige za l. 1895. so nam ravnokar došle, a poročilo o njih smo morali radi tesnega prostora za to pot odložiti.

Nova protestantovska knjiga. Prof. Jagić je dobil v roke iz nekega gornje-avstrijskega samostana doslej neznano hrvaško protestantovsko, z latinico tiskano knjigo, ki obsega prevod prorokov in ima tudi lesoreze. Žal, da nima naslovnega lista. Zanimiva je tudi za slovensko književnost, ker se prevod prorokov v Dalmatinovi bibliji strinja s to hrv. knjigo. O tej knjigi bo prof. Jagić obširneje poročal in razpravljal v dunajski akademiji.

Dela po narodopisni razstavi češkoslovanski.¹⁾ (Konec.) Iz publikacij, ki so že izšle ali pa se še pripravljajo, omenim samo še: *Sborník Čechů dolnorakouských*. Redaktor: dr. J. Karásek. Nákladem národopisného odboru dolnorakouského ve Vídni (Cena 2 gld.). Ta zbornik ima tudi za nas važnost, kajti ne slika nam samo probujenja in razvitka dunajskih Čehov, ampak tudi drugih Slovanov, katerim so bili Čehi učitelji slovanske vzajemnosti. S posebnim zanimanjem se torej čitajo ponatisnjeni spomini Fr. B. Ševčíka »Zpěv slovanský a pestování společenského života ve Vídni od r. 1841. až do r. 1862.« Češki narodnjaki so se začeli najprej po gostilnicah in kavarnah shajati ter gojiti petje in godbo. Že l. 1842. je bila kavarna Hrvata Gerloviča na Bauernmarktu priznana središče Čehov, Hrvatov, Srbov in Slovencev, h katerim se je semtertja pridružil tudi kak Poljak. Prve stalne pevske vaje so bile l. 1842.—43. v gostilnici »Zum Ochsen« v VIII. okraju (zdaj Florianigasse št. 29); ali že l. 1843. so se nahajale tudi že v drugih okrajih podobne gostilnice, kjer so se vsi Slovani brez razločka narodnosti in stanu shajali. Dne 4. febr. l. 1844. je bila tudi v VIII. okraju prva plesna zabava, iz katere so se razvili v naslednjih letih velikanski slovanski plesi. Njih so se udeleževali odlični možje in plemiči iz vseh slovanskih dežel, pa tudi visoka gospoda dunajska, kajti slovanski plesi so prišli hitro v modo. L. 1845. je bil prvi javni koncert, in tudi o takih slovanskih »besedah« se je govorilo v vseh odličnih krogih. Čehi so imeli takrat na Dunaju več imenitnih umetnikov, drugi pa so jim prihajali iz domovine ali iz tujih krajev na pomoč. Za zabavo je skrbel od l. 1845. dalje odbor starejših rodoljubov. Vstopnina se k besedam do l. 1848. ni plačevala; vstopnice so se dajale znanim Slovanom, visokim osebam, plemstvu, uradnikom in umetnikom, katerih prijaznost se je hotela pridobiti. Tudi svojega knjigotržca so imeli Slovani že od l. 1835., namreč Dunajčana V. Benedikta, ki se je marljivo učil slovanskih jezikov. L. 1848. in njega nasledki so pretrgali to mlado življenje, ali njega iskre so telele dalje, in skoro isti dorevolucijski rodoljubi so že 1. marcija l. 1859. zopet priredili »slovanski bal«, l. 1860. oživili slovanske besede, na koncu l. 1861. pa že premišljevali o ustanovitvi slovanskega pevskega društva, katerega pravila so bila v začetku l. 1862. predložena in potrjena. Iz njega se je kmalu (l. 1864./65.) izcimila »Slovanská beseda«, katere zgodovino je rav-

¹⁾ Na str. 64. 1. št. naj se čita v 2. in 3. vrsti predzadnjega odstavka: *Hořického* *Hořicích* nam, *Kořického*, *Kořicích*.

natelj A. Jan Kalandra popisal v posebni knjigi.¹⁾ Bila je poklicana, da postane društveno središče vseh dunajskih Slovanov. Med odborniki nahajamo zares zastopnike vseh slovanskih narodov (izmed Slovencev P. Kozlerja); med udi in gosti so bili najodličnejši Slovani vseh plemen. Slavní poljski slikar Grottger je načrtal podobo, na kateri Slovani iz velikega kamena dolbejo mater Slavo.

Po tridesetih letih bi se danes dalo že tudi o tem pisati, zakaj je slovanstvo na Dunaju, posebno pa slovanska vzajemnost, vsaj navidezno nazadovalo, ne pa napredovalo. Jaz omenjam tukaj kratko, da je mnogo zakrivil dualizem, ki je vse Slované v monarhiji mnogo bolj razklal na dve polovici, nego navadno mislimo. Mogočne stebre je izgubil slovanski živelj na Dunaju, ko se je odpravila hrvaška dvorna pisarnica in Hrvatje in Srbi niso več prihajali v dunajski državni zbor. Počasi pa se je tudi razkadila prvotna vseslovanska navdušenost, ker ni imela dovolj realnih tal. Veliko češko plemstvo z malimi izjemami vendar ni bilo za taka društva ustvarjeno; poleg Ivana Aksakova, ruskega arhiereja Rajevskega, Adolfa viteza Dobrjanskega niso mogli dolgo ostati knezi Czartoryski in knez Lubomirski; kajti ni bilo skupnih teženj in skupnega — jezika. Vsa slovanska društva (Pevsko društvo, Beseda, Sokol) so postala bolj ali manj češka, in dandanes se le še „Zpěvacký spolek slovanský“ drži načelno svojega prvotnega programa. To je bil popolnoma naraven razvitek; vendar smo zašli predaleč, in bilo bi že treba misliti na nova vezila.

Tudi v drugih poročilih, ki nam jih podajajo grof Jan Harrach, dež. sodn. nadsodnik Rybička, sekcijski načelnik H. Jireček, dr. Lenoč in sam urednik po raznih virih, nahajamo marsikaj zanimivega. Tako je grof Harrach izpisal iz svojega dnevnika, da so v znani palači na Freyungu 2. aprila l. 1843. ob godu njegovega očeta igrali členi najvišje aristokracije češke Klicperov »Rohovín čtverrohý«. (Sedanji najvišji deželni maršal češki knez Jurij Lobkovic je predstavljal natakara).

V drugem oddelku podaja dr. Špaček načrt zgodovine grofov Harrachov, ki so v 14. in 15. stoletju imeli posestva tudi po slovenskih deželah; razni pisatelji nam predstavljajo češko šolstvo na Dunaju, zgodovino češčine v vojaški akademiji v Dunajskem Novem mestu, imenitne češke zdravnike na Dunaju (napisal prof. kirurgije Maydl), znamenitega kiparja A. Wagnerja (njega »Gänsemädchen« poznajo pač vsi Slovenci, ki so bili na Dunaju), proti kateremu so njegovi tekmeči tolikokrat izkoristili njegovo češtvo (tako je dobil n. pr. tudi prvo darilo za Mozartov spomenik, ali da se njega načrt ne izvrši, se je izpremenil prostor za spomenik), Arnošta Förchtgotta Tovačovskega, prvega kapelnika Slov. pevskega društva (popisal J. A. Kalandra), arhitekta Fr. Schmoranza, katerega nas spominja egiptovska soba v avstrijskem muzeju za umetni obrt, in za dunajske Čehe zaslužne može, kakor so Kalandra, J. Maruška, dr. Moser, V. Prousek i. t. d. Svoje spomine z Dunaja nam pripovedujejo tudi nekateri učenjaki (Woldřich, U. Jarník) in umetniki. Zanimiva je zgodovina čeških društev na Dunaju; nepolitičnih je 35, sokolskih 5, nekaj političnih in gospodarskih ter mnogo delavskih, ki so vsa socijalno-demokratiška ali pa radikalno-socijalistična.

¹⁾ Dĕjiny Slovanské Besedy ve Vídni za první třicetiletí jejího trvání (1865 do 1894).

V narodopisnem oziru je posebno važen članek dr. J. Karáska o čeških vaseh Poštořňa (Unter-Themenau), Nová Ves (Ober-Themenau), Hlohovec (Bischofwart) na moravsko-ogrski meji. Te vasi, ki so si pred nekoliko leti priborile pri upravnem sodišču prve češke šole, so, kakor nekatere druge, bile prej hrvaške. Ikavski Hrvatje so se posebno v 17. stoletju naselili daleč na sever po zahodnih ogrskih županijah do Požuna. Ne vem, kako se hranijo v sosestvu Nemcev, ali v bližini Slovakov izgubljajo svojo narodnost; bolj kompaktni in naprednejši kulturni živelj jih slovači. Posebno zanimiv pa je ta pojav v omenjenih vaseh, ker tukaj so poslovačeni Hrvatje podvrženi še češkemu kulturnemu življenju in jeziku, tako da govorijo in pišejo slovaško-češko mešanico, ali seveda češčina vedno bolj prevladuje. Samo v Hlohovcu je Karásek našel še kakih 20 oseb, ki še med seboj govorijo hrvaški, drugače pa na Hrvate spominjajo le mnoga hrvaška imena in pa — dunajsko ime za razne krošnjarje in krošnjarice (posebno trgovke s sadjem), ki se redno zovejo »Kroboten, Krobotinnen«. Podrobnosti tega članka priporočamo hrvaškim filologom in narodopiscem, naj se z njimi seznani. Iz vsega se vidi, da se »zapuščena veja«, kakor zove J. S. Machar v uvodni pesmi dolnje avstrijske Čehe (uradno jih je bilo 1890. l. 93.481, na Dunaju samem 63.834), precej dobro drži svojega debla.

Vsi književni doneski in lepe ilustracije v tem zborniku, izmed katerih mnoge predstavljajo dunajska dela čeških umetnikov, pričajo, da so se Čehi marsikaj na Dunaju naučili, kar so potem na korist svoje domovine porabili, in da se jih izmed onih, ki ostajajo na Dunaju, vedno manj gubi svojemu narodu, ki jih tudi podpira v težkem boju. Gotovo je za češki narod boljše, ako se njega sinovi selijo v bližnje pokrajine, ne pa v Ameriko; kajti tukaj celo bolj mnogoštevilni naseljenci, nego so češki, morajo svojo narodnost skoro izgubiti.

M. Murko.

Lekcii po slavjanskemu jazykoznanju Timofea Florinskago. Často pervaja. I. Vvedenie. II. Jugo-zapadnye slavjanskije jazyki (bolgarskij, serbo-horvatskij i slovinskij). Kiev, 1895, 8°, 526.

Prof. Florinskega »Predavanja o slovan. jezikoslovju« so v prvi vrsti namenjena vseučiliščnikom in so prvo rusko izvirno delo, v katerem se skupno obravnavajo vsi slovanski jeziki. Pisatelj se je vestno oziral na najnovejše preiskave in porabil skoraj vso najnovejšo znanstveno literaturo, in zato se zrcali v njegovi knjigi napredek slavistike v najnovejši dobi. V vsakem jezikovnem vprašanju nas pouči o najnovejših nazorih in mnogokrat tudi pokaže, v kateri smeri bo treba preiskovanje nadaljevati. Pri večjih poglavjih je dodan obširen pregled vse literature, le malokaj je pri tem prezrl vestni pisatelj.

Prva knjiga nam podaja v štirih poglavjih razen uvoda glasoslovje in oblikoslovje južnoslovanskih jezikov, in sicer v prvem poglavju uvod (1—44): pregled slovan. narodov, razmerje med slovan. in indoevropskimi jeziki, slovan. prajezik, sorodnost slovan. jezikov, metodo preiskavanja, pregled literature o primerjajoči slovan. slovnici; v drugem (47—189): bolgarski jezik; v tretjem (190—380): serbohrv. jezik; v četrtem (381—520): sloven. jezik. O vsakem jeziku razpravlja pisatelj na podlagi književnega jezika v sledečem redu: najpoprej kratek pregled literature o dotičnem jeziku, potem